

בס"ד

לעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

שמות

ה'תשפ"ד

לעומקו של מקרא פר' שמות

הָהָה עַד-בָּאֵנוּ שְׁמָהּ [י,כו']. לְמַעַן
תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם
וּבֵין יִשְׂרָאֵל [יא,ז].

והנראה לומר בענין, שביסוד
האמונה היא המצוה לידע את ה'
והשגחתו בעולם. וכפי שמביא

הרמב"ם במשנה תורה בספר המדע
הלכות יסודי התורה הלכה ראשונה:

יְסוּד הַיְסוּדוֹת וְעִמּוּד הַתְּקֻמוֹת לִידַע
שְׁיֵשׁ שָׁם מִצְוֵי רֵאשׁוֹן. וְהוּא מִמְצִיא כָּל
נִמְצָא. וְכָל הַנִּמְצָאִים מִשְׁמַיִם וְאֶרֶץ
וְמֵה שְׁבִינִיָּהֶם לֹא נִמְצָאוּ אֶלָּא מֵאֲמַתַּת
הַמִּצְוָה.

וכפי שאמר דוד המלך לשלמה בנו,
(דברי הימים א' כח, ט') נִאֲתָה שְׁלֹמֹה
בְּנֵי דַע אֵת אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וְעִבְדֵהוּ.
וידיעה זו של מציאות ה' היא בסיס
האמונה.

אך דרכי ההשגחה מי ישורם ומי
יִדְעֵם, וכבר משה רבנו רצה לדעת
דרכי ההשגחה, מדוע צדיק ורע לו
רשע וטוב לו, ולא נענה, באמרו:
[שמות כי תשא לג, יח'] הֲרָאֵנִי נָא אֵת-
כְּבוֹדְךָ, וְהִקְבִּי"ה לֹא נִעַנְהוּ לְבַקְשָׁתוֹ
וכדר' מאיר במסכת ברכות ז. באמרו:
[לג, יט'] וְסִפְתִּי אֵת-אֲשֶׁר אֶחָן - אֵף עַל
פִּי שֵׁאִינִי הַגּוֹן, וְרִסְמִי אֵת-אֲשֶׁר
אֶרְקֵם - אֵף עַל פִּי שֵׁאִינִי הַגּוֹן.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל:

leshem895@gmail.com

הקדמה לחומש שמות

יש ליתן את הדעת וליתן טעם
לכך שהדגישה התורה בחומש שמות
את עניין הידיעה. כגון: [א,ה'] וַיִּקַּם
מִלֶּה-תִּדְּשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע
אֵת-יֹסֵף. וְתַטְעֵב אַחֲתוֹ מִרְחֹק לְדַעְתָּהּ
מֵה-יַעֲשֶׂה לּוֹ [ב,ד']. אֲכַן נִדְּעַ הַדְּבָר
[ב,יד']. וְנִדְּעַ אֱלֹהִים [ב,כד']. פִּי
יִדְּעֵתִי אֵת-מִכְאֲבֵי [ג,ז']. וְאֲנִי יִדְּעֵתִי
פִּי לֹא-יָתַן אֶתְכֶם מִלֶּה מִצְרַיִם לְהִלָּחֵד
[ג,יט']. וַיֹּאמֶר פִּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר
אֲשַׁמֵּעַ בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֵת-יִשְׂרָאֵל לֹא
יִדְּעֵתִי אֵת-יְהוָה וְגַם אֵת-יִשְׂרָאֵל לֹא
אֲשַׁלַּח [ה,ב']. וְשָׁמִי ה' לֹא נִדְּעֵתִי
לְקַם [ו,א'] וַיִּדְּעוּ מִצְרַיִם פִּי-אֲנִי
יְהוָה [ז,ה']. כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנֹאֲתַת תִּדְּעַ
פִּי אֲנִי יְהוָה [ז,יז']. לְמַעַן תִּדְּעַ פִּי-אֲנִי
פִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ [ח,י']. לְמַעַן תִּדְּעַ פִּי
אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ [ח,יח']. בְּעִבּוֹר
תִּדְּעַ פִּי אֲנִי כְּמֹנִי כָּל-הָאָרֶץ [ט,יד'].
הִטְרַם תִּדְּעַ פִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם [פרשת
בא,יז']. וְאֲנַחְנוּ לֹא-נִדְּעַ מֵה-נִעְבַּל אֵת-

לעומקו של מקרא פר' שמות

אָת-ה' עַד-בְּאֵנוּ שְׁמָהּ. וּבֹזֵה חִזּוֹק ה' אָת-לֵב פְּרָעָה כִּי זֶר לֹא יִבְיִן זֹאת וַיִּחְשׁוּב אֶת חוֹסֵר הַיִּדְעָה לְדַבֵּר נַחוּת, וַאִילוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חוֹסֵר הַיִּדְעָה הוּא חִזּוֹק גָּדוֹל בְּאַמוּנָה.

ואשר על כן העלים מאתנו הבורא ית' את דרכי פעולתו, כדי שנקיים דבריו ללא חקר. וכפי שנאמר (משלי כה, ב') **כְּבֹד אֱלֹהִים הִסְתֵּר דְּבָר וּכְבֹד מַלְאִכִּים חָקַר דְּבָר.**

ופירשוהו במדרש רבה: (בראשית פרשה ט') רבי לוי ב'שם רבי תמא בר תנינא אמר, מתחלת הספר ועד כאן [מעשה הבריאה] כְּבֹד אֱלֹהִים הוּא, **הִסְתֵּר דְּבָר.** מְפָאן וְאֵילָף [קיום תורה ומצוות] כְּבֹד מַלְאִכִּים **חָקַר דְּבָר,** כְּבֹד דְּבָרֵי תוֹרָה שְׁנַמְשְׁלוּ בְּמַלְאִכִּים, שְׁנַאָמַר (משלי ח, טו): **בֵּי מַלְאִכִּים יִמְלֹכוּ, לְחָקַר דְּבָר.**

וגזרה חכמתו ית' מתוך עצה עמוקה, שבגלות החל הזה תהיה ידיעת האמת נעדרת, וחשך יכסה ארץ וערפל לאומים, ומתוך המחשך של ידיעת ה' **תבצבץ ותעלה ותזרח הבהקת אור האמונה המוחלטת והשלימה,** כאור השחר העולה אט אט עד אשר מאיר את כל פני המזרח, ותאיר את מחשך ידיעת ה' לדורי דורות כאור שבעת הימים.

ודרכי ההשגחה נעלמו ממנו אף על פי שידיעת הימצאות ה' ברורה וזכה.

אך ביותר מתבררת האמונה כאשר מתברר **לִיּוֹדָע שְׂאִינוּ יוֹדָע** דיו. ואשר על כן יש לומר כי יסוד הבטחון ושרש האמונה הוא במקום שהגיעה הידיעה **אל תכליתה, ותכלית הידיעה שלא נדע,** כמובא בספרים הק' בסגנונות שונים, וכמובא בספר "בחינות עולם" (יש קוראים אותו "בחינת עולם") שחבר המליץ הפניני ידעיה בן אברהם בדרשי וכמובא שם במקור:

תכלית מה שנדע בך - שלא נדעך. וכן הביאו דבריו הכלי-יקר שמות כה, ל', וכן מובא בשל"ה הקדוש פרשת עקב תורה אור א וז"ל: **כי ביותר שהאדם משיג, הוא משיג שאינו יכול להשיג, כמו שאמרו תכלית מה שנדע הוא שלא נדעך.**

ושמא יש לומר שהשגה זו בהשגת האדם שאינו יודע, שהיא מעלה גדולה, יש לה אחיזה במאמר חז"ל במסכת ברכות: ד, א: **"למד לשונך לומר איני יודע"**.

וכפי שאמר משה רבנו לפרעה [פר' בא, יכו'] **וְאֶנְחֵנוּ לֹא-נֹדַע מֶה-נַּעֲבֹד**

לעומקו של מקרא פר' שמות

שנגיע אל רום פסגת האמונה. כאומרו
[פר' בא, י, כו'] וְאַנְחֵנוּ לֹא-נִדְעָ מֶה-
נַעֲבֹד אֶת-ה' עַד-בְּאֵנוּ שְׁמָה.

ובְּאֵי-יָדִיעָה זו טמון אוצר של אמונה
ויראת שמים טהורה. שכן אין מקורה
בְּשִׁדָּה בור, אלא שואבת היא את מימיה
מרום שמים עליונים ויניקת גידוליה
ממעמקי הענוה ותכליתה תשען על
אֲדָנִי יָדִיעַת הַתּוֹרָה אשר קדמה לעולם
תתקע"ד דורות.

והוא סוד שליחותו של יהודה גִּשְׁנָה.
וכן אמר הכתוב ואת יהודה שלח
לפניו גשנה. ופירש"י שם לבנות לו
בית הוראה. שְׁפָתַי הגאולה הבאה
מתוך הגלות מוֹבְנִית היא על אֲדָנִי
התורה והיראה.

ובשימת לב יִרְאֶה לְמַעַן ששליחותו
של יהודה נכתבת בוא"ו החיבור.

יְאֵת יהודה שלח לפניו גשנה. היא
הוא"ו המחברת בין יהודה ובין
הדורות הבאים. זו הוא"ו שמחברת
את בראשית עם שמות, את הדורות
הראשונים עם האחרונים, לכן נאמר
יְאֵלֶּה שְׁמוֹת בוא"ו החיבור. ופירשו
בו במדרש רבה כמוסיף על

וכמאמר הנביא (ישעיהו יא, ט') לֹא-
יָרְעוּ וְלֹא-יִשְׁחִיתוּ בְּכָל-הָרָקָדְשֵׁי כִּי-
מְלֶאכֶה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת-ה' כַּמִּים לַיָּם
מְכַסִּים.

והוינן בה, מאי כַּמִּים לַיָּם מְכַסִּים.
והרי המים הם הים והים הוא המים,
ומה הוא המכסה ומה הוא המתכסה.
אלא כך גזרה חכמתו ית' שבכל ידיעה
יהיה הכיסוי לפרטיה חלק בלתי נפרד
ממנה, וכיסוי זה היא גילוי האמונה.
(וכמובא בפרשת וירא עה"פ הַמְּכַסֶּה
אֲנִי מֵאֲבָרְהָם אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה (יח, יז),
בלעומקו של מקרא).

ובתחתית הַשְּׁכַת הברואים השפלים
נמצא פרעה באמרו "לא ידעתי את
ה'", שאפילו במציאות ה' לא הכיר,
וכנגדו ניצבת ומאירה דעת ה' הברורה
אותה חֵלֶק לִירְאָיו, באמרו: כִּי יִדְעַתִּי
אֶת-מְכַאֲבָיו (ג, ז'), והיא הידיעה
שמורה על השגחת ה' בקרב הארץ.

ואף גם זאת, גם לאבותינו הקדושים
אשר ידעו את ה', לא נתגלו להם דרכי
ההשגחה במלואן וברום תכליתן,
כאמרו "לא נודעתי להם". ובזה
לְמַדְנֵנו בוראנו שתכלית הידיעה היא
האמונה, ולכן תכלית הידיעה שלנו בו
ית' שלא נדע דרכיו עד תומן, כדי

לעומקו של מקרא פר' שמות

ואוה"ח הק' נתן ג' טעמים לתוספת הבנים על האבות:

טעם אחד, ללמוד עליהם כי כולם צדיקים כאבותיהם.

טעם שני מה אברהם ויצחק בגלות, שמהם התחיל מנין שנות הגלות (של 400 ו 430 שנה), אף אלה עמהם בגלות.

טעם שלישי מה הראשונים ידעו והכירו בגלות וקבלו עליהם ועל זרעם, כמו כן אלה. עד כאן סיכום דבריו.

ויש להבין מדוע תוספת גלות הבנים תקרא כמוסיף על הראשונים. שהרי תוספת הגלות יש בה חסרון וגרעון, ומעין ירידת הדורות מדרגת אברהם יצחק ויעקב, עמודי החסד והעבודה ותפארתה של תורה, אל תוככי השעבוד והגלות וחסכת המאורות, עד הגיעם למ"ט שערי טומאה. ואם כן מדוע יקראם המדרש כמוסיף על הראשונים.

ובשימת לב יש לומר, שעם כל ירידתם מדרגת האבות, עדין יש כאן תוספת על הראשונים. ובמה יהיו ניכרים כמוסיפים על הראשונים, שעל אף חשכת הגלות, מוסיף כוחם

הראשונים. שמחבר את הדורות הבאים עם הראשונים.

ובהגיע תור האמונה להתגלות, יחד אתה מתגלים יסודותיה, הם עמקי הדעת המאירים משברירי הוד אבותינו הק' אשר הם הם המרכבה, דרך קרני משה רבנו עד אורו של משיח שבימיו יתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, בב"א.

דרשת ואלה

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בְּאוֹ (א,א)

במדרש רבה [א,ב'] מובא: ואלה שמות, אמר ר' אבהו, כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ואלה מוסיף שבה על הראשונים. (בראשית ב, ד): אלה תולדות השמים והארץ, פסל לתהו ובהו. ואלה שמות, הוסיף שבה על שבעים נפש שנאמרו למעלה, שכלם היו צדיקים.

לעומקו של מקרא פר' שמות

ראשית ומעשה בראשית קרוי ראשית. אלא שבבריאה, ה"ראשית" לכאורה היא מתהו ובהו, יש מאין, ובישראל ה"ראשית" היא מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, מן האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. **אלא מה כתיב בתהו ובהו, בְּהִבְרָאֵם.** אל תקרי בהבראם אלא **באברהם.** הַנִּי אֹמֵר גם ראשית הבריאה וגם ראשית היותנו לעם מקורם באברהם.

וכאומרו: כשם שהוסיף שבת על הראשונים באומרו **ואלה שמות,** כן הוסיף שבת לאחרונים באומרו **אלה תולדות.** שבוה אמנם פסל את הראשונים **שלפני בְּהִבְרָאֵם** אך **השביח לאחרונים** שאחרי **בְּהִבְרָאֵם.**

ועל דרך הצח יאמר, כתיב **וְאֵלֶּה עִם וַאֲלוֹ הַחִיבוּר,** שהוא"ו מחברת בין הדורות האחרונים לדורות הראשונים, וסימנך **וְאֵלֶּה,** והוא נוטריקון: ו' מתחברים אחרונים לדורות הראשונים.

ועוד י"ל על דרך הצח, כמאמר הפסוק (א,ה) **וַיְהִי כֹל-נִפְשׁ יִצְאֵי יָרֵךְ-יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם.** המילה **וַיּוֹסֶף** מוטעמת בטיפחא שהיא כעין הפסקה קלה,

ומתעצם מתוך הכוחות שִׁנְתָנוּ בהם הראשונים.

וכוחותיהם של הראשונים, הם שנותנים עוז ותעצומות לעם לפרות ולרבות ולהתעצם במאד מאד. והיסודות של **החסד הגבורה והאמת** שנטעו האבות הקדושים בבנים, אינם נאבדים בחשכת הגלות, אלא אדרבה, **הם הם שעומדים לבנים בגלות החל הזה, ובכל הגלויות במשך כל הדורות ועד בוא משיח צדקנו בב"א.**

ויש עוד להאיר בשימת לב במדרש הנ"ל, לכוונתו באומרו: **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, הוֹסִיף שִׁבְחַת עַל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שִׁנְאָמְרוּ** למעלה, שְׁפָלָם הָיוּ צְדִיקִים.

מה הוא שבחם שהוסיף על השבעים שירדו מצרימה.

ויש לומר שזעקו אל ה' **וישמע ה' את נאקתם.** כי בכח זעקתם נבחרו להיות "בני בכורי ישראל". וכמובא לקמן [ד,כב].

ועוד יש לומר שלכן קשר המדרש תהו ובהו לשבעים נפש. ששניהם קרויים ראשית. **ישראל** קרויים

לעומקו של מקרא פר' שמות

צירוף של ר-ג, וכן כולם על זה הדרך, כן נשמות ישראל שבכל הדורות הן צירופים של שרשי הנשמות האחוזות באש קדש של התורה הקדושה הכתובה לפנינו באש שחורה על גבי אש לבנה.

ועוד תרמוז המילה וְאֵלֶּיָּהּ שֶׁהיא גימטרי'ה של 42, לארבעים ושנים אותיות הראשונות של התורה, מהן יוצא השם הק' מ"ב שהוא:

אבג'יתן, קרע'שטן, נגד'יכש,
בטר'צתג, חקב'טנע, יגל'פזק,
שקו'צית,

ועל שם זה יסד ר' נחוניא בן הקנה את תפילתו "אנא בכח".

ונרמז ענין זה בפסוק אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבְיָתוֹ בָּאוּ. א"ת יעקב. אל"ף של תחילת אנ"א בכ"ח, ות"ו סיומה של תפילה זו, המסתיימת בידוע תעלומות". וכאמרו, שבאו ועלו שמות בני ישראל מכח של אותיות "אנא בכח" שבתחילת הספר תורה.

עוד תרמוז תחילת הפרשה על ל"ו צדיקים שבכל דור ודור, כשכל דור מקושר עם הדור שלפניו על ידי

ונשמעת כלא בהכרח מחוברת עם שלאחריה. וכאילו כתוב כאן וַיְהִי כָל-נֶפֶשׁ יִצְאֵי יִרְדָּה-יַעֲקֹב שְׁבַעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף. וכאמרו וַיּוֹסֶף ה' על הראשונים בכמות ובאיכות, והוא רמז למה שאמרו כמוסיף על הראשונים.

ועל דרך הרמז והסוד ירמוז הכתוב וְאֵלֶּיָּהּ לְשֵׁמוֹת לְנוֹטְרִיקוֹן וְא"ש. שהתורה היתה כתובה לפנינו בְּאֵשׁ שחורה על גבי אֵשׁ לבנה, תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם. ושמות כל בני ישראל שבכל הדורות רמוזים בה.

וכפי שמובא בשל"ה הק': י'ש'ר'א'ל נוטריקון י'ש ש'שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, הנה באמצעות התורה מקושרת האומה הישראלית בהקב"ה, שכן ששים רבוא האותיות שבתורה הן כנגד ששים רבוא נשמות שהן השרשים לכל הנשמות שבכל הדורות. ורצונו לומר כפי שפירש החיד"א שבפשטות אין ששים רבוא אותיות, אלא כחצי מהם, [304,805 אותיות, ויש גם בזה שיטות שונות], אלא שהם ששים רבוא על ידי צירופים שונים, כגון א' היא צירוף של ו' ושני יודיים, מ' היא צירוף של כ-ו, והאות ת' היא

לעומקו של מקרא פר' שמות

וַיְהִי כֹל-גִּפְשׁוֹ יִצְחָק-יִרְדְּ-יַעֲקֹב
שְׁבַעִים גִּפְשׁוֹ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם
(א,ה)

על דרך הצח, הפסוק יצאי ירד יעקב שבועים, יורה להוציא שבועים מירד יעקב, כלומר תוציא את האות ע' (שהיא שבעים) מהשם יעקב. נשאר יצאי ירד יקב, היינו יב"ק. והוא ר"ת של ייחוד ברכה וקדושה. שמכח מעבר יבק אשר שם נגע המלאך בירד יעקב, מכח זה יצאו בני ישראל מבורכים ביב"ק, היינו ייחוד ברכה וקדושה.

וַיִּקַּם מִלֶּד-חֲדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא-יָדַע אֶת-יּוֹסֵף (א,ח)

יש לשאול למאן דאמר שנתחדשו גזירותיו, מאי לא ידע.

ולעומקו של מקרא יש לומר מאי לא ידע - לא ידע את התכנית האלקית אשר הוביל יוסף על פי ה', ואשר לא ידע את הסוד של "יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים". הוא סוד האותיות כ"כ במילה ככם. שהיא שם קדוש מע"ב השמות הקדושים: ככם. וכ"כ הן ר"ת כאשר כן, וכאשר יענו אותו כן ירבה בגשמיות וכן יפרוץ ברוחניות. והמ"ם שבככם תרמוז על ארבעים יום

אותה וא"ו החיבור של ואל"ה שמות, שכן אל"ה בגימטריה מורה על ל"ו, ואל"ה כמוסיף ל"ו אלו על ל"ו שבדור הקודם לו, וכן הלאה עד בוא משיח צדקנו בב"א.

הבאים דעלו

הבאים מצרמה תרגם אונקלוס דעלו.

על דרך הפשט "דעלו" הוא תרגום של הבאים.

ועל דרך הדרש ידרש לעניין עליה וחשיבות. שאע"פ שירידה היא להם לשעבוד הגלות, מכל מקום הרי הורידם הקב"ה דרך חשיבות כראוי לבני יעקב, ולא בשלשלאות של ברזל כדאמרו חז"ל.

ולפי דרש זה יש לומר, דהתרגום מגלה כאן תוקף תכלית שעבוד הגלות, שירידה זו - היא עלייתם. ואחר שיצרפו עצמם בכור ההיתוך יגיעו לדרגת האמונה הגדולה של "זה אלי ואנוהו", ולכן נחשב להם ירידתם זו לעלייתם, על שם סופם.

לעומקו של מקרא פר' שמות

יוסף, וכפרו בטובה, התהפך עליהם הגלגל, וכל הנכפפים אליהם הפכו להם לשונאים, ולכן אמרו ונוסף גם הוא על שונאינו.

של יצירת הולד. שלכן נשלח המלאך ככם להציל את הילדים. וסוד אותיות אלה לא ידע פרעה.

ויעבדו מצרים את-בני ישראל
בפרך (א, יג)

בפרך

במדרש רבה אמר רבי אלעזר בן ארז. שבתחילה היו משדלים אותם במתק שפתים לעבודה קשה.

ועל דרך הרמז יש לומר, כאן תרמוז התורה על סוד הצלחתו של עם ישראל כנגד הקמים עליו. והוא פה רך בתורה ותפילה. שנאמר: תקל קול יעקב. וידרש מלשון ותקל מעליך. שאם תרצה להקל מעליך את משא החיים הכבד, יש לקיים תקל. תקל קול יעקב, בתורה ובתפילה.

וכמו שמובא בפרשת יתרו (שמות יח, כא-כב) ואתה תקנה וגו' ושמע עמם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת וגו' ותקל מעליך ונשא אתך וגו'.

תבה נתחכמה לו פן-ירבה ויהי
כי-תקראנה מלחמה ונוסף גם-הוא
על-שנאינו (א, י)

על דרך הסוד, הבה הוא מע"ב שמות הממונה על פריה ורביה, ככתוב הבה לי בנים. והודיע הכתוב כי כאשר נתחכם מלך מצרים כן נתחכמו עמו מן השמים. הוא אומר הבה נתחכמה לו פן ירבה, והשם הקדוש הבה, אומר כן ירבה.

ונוסף גם-הוא על-שנאינו
ותימה, דעד עתה לא שמענו על שונאי מצרים, שכה יפחדו גם על הנוספים להם. אדרבה, כל העולם נכפף להם ולתבואתם, ושלטו בכל העולם.
אלא המקרא מחובר לשלמעלה ממנו. אשר לא ידע את יוסף ונוסף גם הוא על שונאינו.

וכאמרו: כל זמן שידעו את יוסף, שלטו בעולם. ועתה משלא ידעו את

לעומקו של מקרא פר' שמות

שהתורה לא תמצא במי שמחיה עצמו עליה כלומר במי שלומד מתוך תענוגים, אלא במי שממית עצמו עליה ולומד כביכול מתוך מרירות החיים. וכן אמרו בכתובות קג עמ ב', זרוק מרה בתלמידים, ופירש"י שם אימה שתהא אימתך עליהם.

וכן מובא בזוה"ק בראשית כז עמ' א': ואי עבר על אורייתא אתשקנין ממרירו דאילנא דרע דאיהו יצר הרע. וכל אבריו דאנון מד' יסודין אתמר בהון (שמות א) ונמררו את חייכם וגו' ונמררו במרירו דמרה. ולגבי אברין קדישין דגנפא דאנון מסטרא דטוב עלייהו אתמר (שמות טו) ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה וגו'. כגוןא דא אמרו מארי מתניתין ונמררו את חייכם בעבודה קשה בקושיא. בחומר בקל וחומר. ובלבנים בלבון הלכתא. ובכל עבודה בשדה דא ברייתא. את כל עבודתם וגו' דא משנה.

ובשימת לב, מרה היינו מה שקיבלו חוקותיה במרה, שמים המרים מתמתקים על ידי עמלה של תורה בעץ חיים.

וכן ידרש על לימוד התורה בדרך של רמז וצחות:

והקל מעליך. לעומקו של מקרא ידרש על המלאכים הק' היוצאים מן הלימוד ומן התפילה, ועל דרך אל תקרי. אל תקרי **והקל אלא והקול**. אל תקרי ונשאו אתך אלא **אותך**. שהקל קול יעקב בתורה ותפילה, ישא אותך, כעל כנפי נשרים מעל קשיי החיים. זה שנאמר **והקל מעליך ונשאו אתך**, ככתוב על פנים ישאונך.

ועוד, על דרך הדרש, ויעבדו מצרים את-בני ישראל, ולא יכלו להם, כי בני ישראל בפרך, בפה רך של תורה ותפילה.

וימרו את-חייכם, לפשוטו של מקרא וימרו המצרים את-חייכם של בני ישראל.

ולעומקו של מקרא, לא המצרים מררו את-חייכם, אלא בני ישראל עצמם מררו את-חייכם של עצמם בלימוד התורה, ומסרו נפשם על לימוד התורה והתפילה, וקיימו ממעמקים קראתיך.

כמו שדרשו (סנהדרין קיא,א') על הפסוק (איוב כח,יג') לא-נדע אנוש ערפה ולא תמצא בארץ חסידים

לעומקו של מקרא פר' שמות

יושב אהלים: **וּפְרָצְתָּ יָמָה וַתִּקְדָּמָה וַצְלַנָּה**
וַנִּגְבְּהָ וַנִּבְרָכְךָ בְּכָל-מִשְׁפָּחַת הָאֲדָמָה
וּבְיֹרְעָה. וכאשר הבטיחו הקב"ה על
הדבר בצאתו לחרון כן עמדה הבטחתו
ליעקב גם בצאתו למצרים, שנאמר
בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ. [פסוק טו']: **וְהָיָה אֲנֹכִי**
עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ
וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת.

וזה שאמר לו הקב"ה ליעקב **ויגש**
מִיָּד': **אֲנֹכִי אֶרְדֶּה עִמָּךְ מִצְרָיִמָה וְאֲנֹכִי**
אֶעֱלֶנְךָ גַם-עִלָּה. מאי **גַם-עִלָּה**. כשם
שהעלתיך מחרון, כן אעלה גם עלה
ממצרים. ורמז לו בזה שיעלו בזכות
שיתעלו בתורה ובתפילה. זה שנאמר כן
ירבה וכן יפרוץ. כן יפרוץ כי כן ירבה.

וּתִירָאֲנָה הַמִּנְלִדָּת אֶת-הָאֱלֹהִים וְלֹא
עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶד
מִצְרַיִם וְתַחֲיֶינָה אֶת-הַיְלָדִים: (א, יז)

וּתִירָאֲנָה

יש לשאול מאין שאבו שפּרה ופועה
יראת אלקים רבת עצמה כזאת, אשר
תעמוד כנגד פיקוח נפש למרוד במלך
מצרים.

וַיִּמְרְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
חַיִּיהֶם על לימוד התורה והתפילה.
בַּעֲבֹדָה קָשָׁה אלו קושיות ותירוצים,
בְּחֹמֶר הוא קל וחומר.
וּבַלְבָּנִים אלו הלכות מלובנות היטב,
וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, **אֶת כָּל-עֲבֹדָתָם** זו
עבודת תם שהיו לומדים לשם שמים,
בְּפָרֶךְ, הוא פה רך של מתיקות התורה,
שאפילו הפרכא יהיה במתיקות.

ועוד ידרש, **ובכל עבודה בשדה** זה
החריש והזריעה והצמיחה והקציר,
כדאמרו הלומד ואינו חוזר כזורע ואינו
קוצר.

או כלך לדרך זו, **וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה**
זו עבודת התפילה ככתוב ויצא יצחק
לשוח בשדה, **בְּפָרֶךְ** פה רך של תפילות
ובקשות.

וּכְאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן
יִפְרֹץ (א, יב')

לעומקו של מקרא יש לומר: ככל
שמתקיים בבני ישראל **כֵּן יִרְבֶּה** בתורה
ותפילה, כן מתקיים בהם **וְכֵן יִפְרֹץ**.
וזה סוד הבטחת ה' ליעקב איש תם

לעומקו של מקרא פר' שמות

שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום א', והם בדקו אחריה לסוף ט'.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהצפינתהו ג' ירחים, שעדיין לא הגיעה עת הגאולה וצריך להמתין. ששעותיו של הקב"ה מדויקות הן. אך לאחר ג' ירחים כבר הגיע זמן הכנת הגאולה, שכן דרכו של קורא הדורות מראש שמחשב עתותינו לרגעים. ויותר מכן אי אפשר לחכות שכבר בתיה בת פרעה בדרך ליאור למצוא את משה בתיה, ובכך יתחילו פעמי הגאולה לבוא.

ועל זה הדרך יובן מדוע היה צריך משה להמתין ארבעים שנה בכוש ועוד עשר שנים ולדעה נוספת עשרים שנה בבית הסהר במדין אצל יתרו (כדברי המדרש וכדברי תרגום יונתן בן עוזיאל), ועוד ג' שנים אצל יתרו עד שימלאו לו שמונים.

שהיה צריך להמתין לעת הגאולה המיוחלה שתגיע בזמנה כפי ציווי הבורא, לא תקדים ולא תאחר.

וזה הסוד של הַנְּשִׂיִם אֲצִיִּים לאמר, פלו מעשיכם דבר-יום בְּיֹמֹו (ה,יג),

ולעומקו של מקרא יש לומר שראו גילוי אלקות. וכשם שראה יוסף דיוקן אביו, ויש אומרים דיוקן אמו [במדרש רבה] כן ראו הן גילוי אלקים. ועל דרך הצח ידויק ממה שכתוב (א,יז) **וַתִּירָאֵן הַמִּיֻלְדֹת אֶת-הָאֱלֹהִים**. שבפשטות כוונת הכתוב **וַתִּירָאֵן ליראה. יראת שמים**. אך בדרך דרש לעומקו של מקרא נאמר בדרך של אל תקרי. אל תקרי **וַתִּירָאֵן** אלא **וַתְּרַאֲיֵנָה**, מלשון **רְאִינָה. וַתִּירָאֵן הַמִּיֻלְדֹת אֶת-הָאֱלֹהִים, וַתִּחְיֶינָן אֶת-הַיְלָדִים**.

ועוד יש לומר, מתוך יראתו החיו אותם. מתוך יראתו שרתה עליהן רוח הקדש, שנמשכה עליהם מרוח הקדש של יעקב שנאמר בו **ותחי רוח יעקב אביהם. מתוך ותחי - ותחינה את הילדים. והשרו על הילדים את רוח הקדש של יעקב אבינו**.

וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלִשָּׁה יָרְחִים וְלֹא-יָכְלָה עוֹד הַצִּפְיָנוּ (ב,ב).

יש לשאול מדוע לא תוכל עוד הצפינו. **ופירש רש"י לפשוטו של מקרא** שמנו לה המצריים מיום

לעומקו של מקרא פר' שמות

עשר הספירות, אזי **נחשבת הדעת** עמהן. וכאשר כן מחשיבים את ספירת **הכתר** במניין עשר הספירות, אזי אין **נחשבת ספירת הדעת עמהן**. ולא שהדעת בטילה אלא היא כאילו נסתרת ותפקידה **להעביר את כח כתר חכמה ובינה לשבע הספירות דזעיר אנפין**.

כזה: **כתר**

חכמה בינה

דעת

חסד גבורה

תפארת

נצח הוד

יסוד

מלכות

ולשיטה שאין ספירת הדעת נחשבת במניין עשר הספירות, היינו דכתיב ותתצב אחותו **מרחוק לדעה** מה ייעשה לו.

אחותו היינו ספירת **הדעת** פְּדָכְתִּיב (משלי ז') אָמֹר לְחֻמָּה אֲחֹתִי אָתָּה, והיינו דכתיב **הכא ותתצב אחותו מרחוק לדעה**, היינו לא מעשר ספירות, ונרמז בפסוק עצמו על דרך הצח:

מרחוק לדעה מה י עשה לו, וכאילו כתוב **מרחוק מה י' לדעה, שהדעה**

שבבוא עת הגאולה יזדרז הקב"ה להחיתה, לקיים **בְּעֵתָהּ אֲחִישֶׁנָּה**. וכן על זה הדרך יובן מה שנאמר **ויריצוהו מן הבור עד ואכלתם אותו בחפזון**. והקב"ה סובב כל זאת להודיענו כי לא יעכב גאולתנו, ו**בְּבוֹאָהּ יִחַיֶּשׂ פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ**.

ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה- יעשה לו (ב,ד')

ליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא.

היינו דאמר אברהם לשרה אמרי נא **אחותי את**. למען ייטב לי בעבורך.

אמרי נא **אחותי את היא השכינה הקדושה**. למען ייטב לי בעבורך והיינו **נְיִטֵב אֲלֵהֶם לְמִגְדֹּלֹת**. [א.כ.] בבחינת מעשה אבות סימן לבנים.

ועל דרך הרמז והסוד, ירמזון אליו מלֵיָא ל**ספירת הדעת**, שלעתים כלולה בעשר הספירות ולעתים לא. כמובא בפרדס רימונים להרמ"ק, בהקדמה לפרק ז'. ופירושו: רק כאשר אין מחשיבים את ספירת **הכתר** במניין

לעומקו של מקרא פר' שמות

וַתִּקְרָא. יש לעיין על מי מוסבת המלה וַתִּקְרָא. ורבו בזה המפרשים.

המדרש רבה [ויקרא, א] מביא עשרה שמות שנקראו לו למשה בדברי הימים ומכולן לא בחר הקב"ה אלא בזה שקראתו בתיה בת פרעה, משה. שנאמר ויקרא אל משה.

אך יש לשאול, אם על בת פרעה מוסבת המלה וַתִּקְרָא - תימה, שהרי בת פרעה לא דברה כלל בלשון הקדש.

וכן מובאת השאלה בדעת זקנים, ותשובתה בצדה: שבת פרעה קראה בלשון מצרי שם שמשמעותו משה והתור' קראו משה בלשון עברי. ד"א שלמדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים וכן מצינו שקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח. עכ"ד.

ולפי מדרש זה גם לפי דעת זקנים תגדל הקושיה, שִׁיקְרָא שמו בישראל על ידי בת פרעה, הגם שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, סוף כל סוף הרי שמו של אדם ניתן לו ברוח הקדש עד שכל גילגולי חייו נגרמים לו על ידי שמו כמו שאמרו חז"ל "שְׁמָא גְרִים",

ניצבת רחוק מהי' ספירות, והיינו דכתיב מה ? עַשׂ"ה לו, שהוא נוטריקון עַשׂ"ה: עשר הספירות, לו, ואמר לו וכוונתו לסולם הספירות.

וַיְהִי-לָהּ לְבָן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מִשָּׁה כּאן רמז הכתוב על הלל הזקן שהוא שרש נשמתו של משה. שכן ויהי לה לבן הוא מעין נוטריקון הלל. כיצד:
וַיְהִי-לָהּ לְבָן. אותיות הלל, ותקרא שמו של הלל משה. ועל שניהם נאמר שלא היה ענוותן כמוהו.
ועוד נרמז בע"ב שמות, בשם החמישי והששי: מהש ללה. והם בהיפוך משה הלל. שהם משרש אחד, לבא לעזרת כל המתלבשים בענוה.

דרשת

וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מִשָּׁה

וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מִשָּׁה וַתֹּאמֶר פִּי מִן-הַמַּיִם מְשִׁיתָהוּ (ב,ט')

לעומקו של מקרא פר' שמות

לתורה אור שתאיר על ידו לעם סגולתו.

ולעומקו של מקרא אפשר לומר עוד כי השם משה רמוז גם במלה בְּשֵׁר, בשג"ם הוא בְּשֵׁר, אל תקרא בְּשֵׁר בשני קמצים, אלא בפתח-קמץ וש דגושה כזה: בְּשֵׁר, כדין "בעלי מקצוע", לומר שהוא יהיה מְבַשֵּׂר הגאולה. וכאמרו, על כל הנ"ל, כי מן המים משיתיהו לבשר על הגאולה, כי מן השמים משיתיהו לבשר על הגאולה.

ועוד יֵאמָר על דרך אל תקרי, אל תקרי משיתיהו אלא משחתיהו. שכך אומר הקב"ה: מן השמי"ם משחתיהו למלך ולנביא על ישראל לבשר להם על בוא גואל.

ואשר על כן שם הקב"ה דברים בפי השכינה הק' שתדבר מתוך גרונה של בתיה בת פרעה, לאחר שרחצה מגילולי בית אביה. ושָׁמָּא קָא גָרִים, לכל גילגולי בית אביו ובית אחיו אהרן עמו, וחיי כל בית ישראל עמו, להיות נְמֻשָּׂה ממים עליונים ולהיות מוֹשָׁה ומציל ממים הזידונים לפרט ולכלל, ולמְשׁוֹת מים מחגוי הסלע לכל צמא,

שמו של אדם הוא שגורם לו כל גילגולי חייו!

ואשר על כן, לעומקו של מקרא יש לומר שְׁוֹתְקָרָא מוסב על השכינה הקדושה, שדברה מתוך גרונה של בתיה בת פרעה. ובכך יש להבין גם דברי המדרש גם דברי דעת זקנים הנ"ל.

ותאמר השכינה הק' שְׁפָךְ אמר הקב"ה כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתָהוּ. וכוונתו בזה שמשיתיהו מן המים העליונים במעשה הבריאה, וכפי שפירש רש"י [בראשית א, ח'] וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם, שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֲשֶׁר וּמַיִם, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים.

ולעומקו של מקרא יאמר לפירושו: שָׁם בְּשָׁמַיִם, כתובה התורה המשולה לַמַּיִם, אֲשֶׁר שחורה על גבי אֲשֶׁר לבנה, ומעידה: [שם, ו, ג'] בְּשָׁמַם הוּא בְּשֵׁר ודרשו בו [חולין קלט:]: רמז למשה מן התורה, בשג"ם, גימטרי' משה. ורבנן במדרש רבה דרשו בו מסיפא דקרא: וְהָיָה יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שכך היו שנותיו של משה רבנו.

ועל ידי כך שנמשה כביכול מן המים שבשמים, נמשך המעשה כאן בארץ שנמשה גם מן המים שמתחת השמים, ממימי היאור. והוא רמז

לעומקו של מקרא פר' שמות

וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב
בְּאֶרֶץ-מִדְיָן וַיָּשָׁב עַל-הַבְּאֵר (ב,טו')
בילקוט וביונתן בן עוזיאל מובא שהיה
משה מלך בכוש ארבעים שנה, בטרם
בואו למדין. ובמדין ישב בבית הסהר
על ידי יתרו כעשר שנים, ויש גורסים
כעשרים שנה. וכל זה סובב הקב"ה כי
עדין לא הגיעה עת הגאולה.

ועוד יש לומר, כדי שילמד גינוני
וטכסיסי מלוכה, בטרם ימלוך על
ישראל. ובהיותו בן ע"ז שנים נשא את
בת יתרו, והיה רועה צאן אצל יתרו ג'
שנים, עד אשר ישלים את הכנתו להיות
רועה לצאן קדשים. ובכך נעשה הברייח
התיכון של הגאולה.

ועל דרך הצח, זה שנאמר וַיִּבְרַח
מֹשֶׁה, שעשאו הקב"ה הַבְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן
של הגאולה.

דרשת

אִישׁ מִצְרָיִם

וְאִינוּ לְמֹשֶׁה נְיוֹאֵל מֹשֶׁה

וַתֵּאמְרָן אִישׁ מִצְרָיִם הֲצִילָנוּ מִיַּד
הָרַעִים וְגַם-דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק
אֶת-הַבְּאֵר. (ב, יט')

וּלְמֹשֶׁה אֵת הַהִבְטָחָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ
[בראשית טו, טז'] "וְדָוָר רְבִיעִי לְשׁוֹבֵי
הָאָרֶץ", ולהנחיל את התורה שלא תִּמוּשׁ
מעמנו לעולם, ולהיות שמו כשם ה'.
וכפירוש המהר"ל ב"גבורות ה" כנ"ל,
ש**משה והשם** הן היפוך אותיות לומר
משה הוא ידא אריכתא של **השם**.

וקריאת שמו **מפי השכינה** הק'
נרמזת בפסוק [שמות ב,ו'] וַתִּפְתָּח
וַתִּרְאֶהוּ וּכְפִירוּשׁ רש"י: ומדרשו,
שראתה עמו שכינה, ושכינה זו היא
שהיתה מדברת מתוך גרונה של בת
פרעה.

ועל דרך הלשון יש לומר: וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֵּאמֶר כִּי מִן-הַפְּתִיחַ
מִשִּׁיתָהּ. והמלים וַתִּקְרָא וַתֵּאמֶר
תהיינה מוסבות לגבי השכינה הק':
וַתִּקְרָא השכינה שְׁמוֹ מֹשֶׁה, וַתֵּאמֶר
השכינה כִּי מִן-הַפְּתִיחַ מִשִּׁיתָהּ.

ואשר על כן מבואר כנ"ל: אל תקרי
מִן-הַפְּתִיחַ אלא מִן-הַשָּׁמַיִם. מִן-
הַשָּׁמַיִם משיתיהו. על מנת שְׁיִמְשָׁה את
עם ישראל מן הגלים הסוערים של
הגולה, אל מי מנוחות של מימוש
הגאולה.

לעומקו של מקרא פר' שמות

הצלתיה, אלא אותו הערוד שפושכני
וברחתי ממנו הוא הוא הצילך.

וממשיך המדרש: כך אמרו בנות יתרו
למשה: יישר כחך שהצלתנו מיד
הרועים. אמר להן משה: **אותו המצרי
שהרגתי, הוא הציל אתכם.** ולכך
אמרו לאביהן, איש מצרי, פלומר, מי
גרם לזה שבא אצלנו, איש מצרי
שהרג. ניאמר אל בנתיו ואיו. אמר
להן: סימן זה שאתן אומרות **שדלה**
והשקה, זה מגני בניו של אותן שעמדו
על הבאר, שהבאר מכרת את אדוניה.
קראנו לו ויאכל לחם, שמה ישא אחת
מכן. עד כאן לשון המדרש.

הנה כי כן נתן המדרש טעם לאומרם
איש מצרי הצילנו, וכן לכך שהכניס
יתרו את משה אל ביתו גם לכאורה
שלא הכירו.

ועדיין יש ליתן טעם מה ראה משה
להסכים לישב בביתו של כהן מדין
שעבד כל עבודה זרה שבעולם.

ולעומקו של מקרא יש לומר:

שראה משה כי הבנות מבינות הן
בהשגחת ה', וכן שמע את אביהן אומר
ואיו שזו שפת המלאכים, כמובא לקמן,
מיד - **ויואל משה לשבת את האישי.**

**שכן ידע משה כי בלשון זו פנו
מלאכי השרת לאברהם ככתוב:**

ניאמר אל-בנתיו ואיו למה זה עזבתו את-
האיש קראנו לו ויאכל לחם **ויואל משה
לשבת את-האישי** (ב, כ-כא')

יש ליתן טעם לג' דברים:

א. מה היתה כוונתן של בנות יתרו
באומרן **איש מצרי הצילנו**. והרי אמרו
חז"ל שלא שינו את שמם, לשונם
ולבושם. ומגלן ידעו להגיד שמצרי
הוא.

ב. ועוד יש ליתן טעם מה ראה יתרו
שברח ממצרים אף הוא, להכניס **איש
מצרי** שאינו מכירו אל ביתו ועוד ליתן
לו את בתו.

ג. ועוד יש ליתן טעם מה ראה משה
להסכים לישב בביתו של כהן מדין
שעבד כל עבודה זרה שבעולם.

אלא יש לומר **כפי המדרש תנחומא**
[יא] שבאומרן איש מצרי הצילנו
התכוונו למצרי שמשה הרגו והטמינו
בחול. וכן לשון המדרש: וכי בךמות
איש מצרי הנה משה? אלא, אלולי איש
מצרי שהרג משה, לא הנה נכנס למדין.

משל לאחד שפושכו ערוד, והנה רץ
לתת רגליו לתוך המים, ונכנס בנהר
וראה תינוק אחד שהנה שוקע במים,
ושלח ידו והעלה אותו אמר לה התינוק
לולי את הייתי מת אמר לה לא אני

לעומקו של מקרא פר' שמות

ועל דרך המוסר יש ליתן את הדעת עד היכן מגיעה מידת לימוד זכות על הזולת. שהרי יתרו היה יועץ לפרעה ולימד זכות על ישראל שלא לזרוק התינוקות למים, ולכן נאלץ לברוח ממצרים. ואע"פ שאמרו לו בנותיו איש מצרי הצילנו, לא אבה יתרו שמוע להן, כי הצילנו אין מתאים לומר על איש מצרי. ואם הציל אינו איש מצרי. ולכן פתח מיד ואמר ואֵינוֹ, לְמַה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת-הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם.

ולעומקו של מקרא ועל דרך האמונה בהשגחת השם, יש ליתן את הדעת עד היכן מגיעה הכרת הטוב, שהרי משה הוא מן התינוקות שעליהן לימד יתרו זכות לא לזורקן המימה, והנה הגיע משה לפתחו של יתרו להשיב לו גמולו הטוב. וכדברי המדרש: קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם, שְׁמָא יִשָּׂא אַחַת מִכֶּן. ומשה נשא את צפורה ונולדו להם גרשום ואליעזר, עליהם אמרו חז"ל [ברכות ז.]. שיצאו מהם למעלה מששים ריבוא. וכנאמר {דברי הימים א כג-טו} בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה וגו' ותני רב יוסף: [מאי רבו למעלה]

[בראשית וירא יח,ט'] וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתְּךָ.

ופירש"י, נקוד על אי"ו שבמלה "אליו", שאף לשרה שאלו איז אברהם כדי לחבב אשה לבעלה.

ומאחר ומשה שומע כי בבית יש שפת המלאכים, באמרו וַאֲנִי, מיד וַיֹּאֶל מֹשֶׁה לְשִׁבְתְּ אֶת-הָאִישׁ.

ועל דרך הצח, וַיֹּאֶל מֹשֶׁה הן אותיות וַאֲנִי לְמִשְׁה. ובאמרו וַאֲנִי לְמַה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת-הָאִישׁ, נרמז כאמרו וַאֲנִי לְמִשְׁה, שנאמר "והאיש משה" [במדבר בהעלתך יב,ג']. לכן כשאמר יתרו וַאֲנִי לְמִשְׁה, מיד נאמר וַיֹּאֶל מֹשֶׁה.

ויש לשאול, הרי משה עומד בחוץ, וכיצד ישמע את דברי יתרו לבנותיו. ויש לומר, על דרך הצח והסוד, שהיו אלו המלאכים הק' משמות ע"ב, היוצאים מפי יתרו: למ"ה ואי"ה, והם ממונים על הגאולה, והם כביכול שקוראים למשה ואומרים וַאֲנִי לְמַה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת-הָאִישׁ, ובזה קראו ואיו למשה, עד אשר וַיֹּאֶל מֹשֶׁה.

לעומקו של מקרא פר' שמות

אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

ועוד רמז הכתוב לכך באומרו **מִסְכָּתִי**. והיינו **מסכתא** הצלולה במוחו כיון.

ועל כל הנ"ל אמר יתרו לבנותיו, **קִרְאָן לֹא וְיֵאכֹל לָחֶם**, שאדם חשוב הוא שעתיד ליתן מלחמתה של תורה לעמו בקירון עור-פנים, שנאמר: **קִרְאָן לֹא וְיֵאכֹל לָחֶם**.

וַיֵּרָא מִלְאָךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת-אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה (ג,ב).

הַסֵּנֶה. בה"א הידיעה. והכתוב לא הודיע על הסנה קודם לכן, שיאמר הסנה בה"א הידיעה. **אלא לומר** לך, שהקב"ה **הכין את הסנה כבר קודם לכן**, והוא גדול ונראה לעין כל, והפליא עין רואיו ועיני משה זה מכבר, ואין יודע לשם מה נברא, ועתה רואהו בוער באש והסנה איננו אכל. ולכן נאמר בה"א הידיעה, שזה אותו הסנה שעד היום היה לחידה.

ועוד י"ל, הַסֵּנֶה, בהיפוך אותיות **הַנֶּסֶה**. זה שאמר להם משה לישראל

למעלה משישים רבוא. אתיא [גזירה שוה] **רביה-רביה**. כתיב הכא **רְבוּ** למעלה וכתיב התם {שמות א-ז} ובני ישראל פרו וישרצו וירבו. הרי מדה כנגד מדה ליתרון יתרו: שמבני בניו היו **למעלה משישים ריבוא** על אשר לימד זכות להציל **למעלה משישים ריבוא**.

ועל דרך הרמז והצח רמז הכתוב לקירון עור פני משה בהורידו הלוחות מן ההר שנאמר: **קִרְאָן לֹא וְיֵאכֹל לָחֶם**. אל תקרי **קִרְאָן** לֹא אלא **קָרַן** לו. ואל תקרי **לָחֶם** אלא מלחמתה של תורה. כמובא בפירש רש"י סוכה נב. על הפסוק אם רָעַב שֶׁנֶּאֱכָלְהוּ לָחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם [משלי כה כא] האכילהו לחם. הטריחהו **במלחמתה של תורה** דכתיב לְכוּ לָחֶמוּ בְּלַחְמֵי וְשִׁתּוּ בַיַּיִן מִסְכָּתִי (משלי ט ה): וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם פִּירֵשׁ"י תורה דכתיב בה (ישעיה נה) הוּי כָּל צָמָא לְכוּ לַמַּיִם. **ועוד על דרך הצח** אמר הכתוב **וְשִׁתּוּ בַיַּיִן מִסְכָּתִי, ואין יין אלא תורה וכמובא במסכת תענית ז**. ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים **וביין** ובחלב דכתיב הוּי כָּל צָמָא לְכוּ לַמַּיִם וכתיב {ישעיה נה-א} לְכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מַחִיר יַיִן וְחָלַב לֹמֵר לָךְ מַה שֶׁלֶשָׁה מִשְׁקִין הִלְלוּ

לעומקו של מקרא פר' שמות

ההוד של הסנה, **שענותותו** של הקב"ה **וענותותו** של משה נשקו יחדיו **בענותותו** של הסנה.

דרשת

הלמשל בעליך

**ויאמר אל תקרב ה'לם של נעליך
מעל רגליך (ג,ה).**

על דרך הסוד יש לומר ה'לם הוא אחד מע"ב שמות הקדש (מל"ה) כנ"ל הממונה על הגאולה אל **תקרב**, אל תקרב את הקץ. הגאולה יש לה זמן מדויק ואין לדחוק את הקץ. ומאידך גם אין לאחר. ולכן אני שולח אתך את המלאך הממונה על הגאולה, ה"ל"ם שמו.

של נעליך מעל רגליך.

על דרך המוסר, מאי מעל רגליך, מעל כל **הרגליך**, ותצפה לו ותחכה לו בכל יום שיבוא.

של נעליך. יש להבין ענין הסרת הנעלים במקום קדוש.

ויובן בדרך המשל והנמשל.

[ואתחנן ד לד] או | **הנסה** אלהים ל'בוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת' באתת ובמופתים ובמלקמה ובג' חזקה ובנרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר-עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך.

והסנה היה ראשון לכל האותות והמופתים כפותח שערים לכל הנסים.

הסנה. סנה בהיפוך אותיות הוא הנס. שהיה הנס לעין כל, ולא נודע מטרת הנס. עד שקרא לו משה משה, ויאמר הנני. והוא אותיות הסתום נגלה. והודיעו בזה שכל שליחותו תהיה בדרך ניסית ועתה מתחיל להתגלות תום השעבוד.

מתוך הסנה. ובדעת זקנים מבעלי התוספות נתנו טעם מדוע דוקא נראה לו מלאך האלקים מתוך הסנה, משום שאי אפשר מן הסנה לעשות צלמים לע"ז. ובזה ינתן טעם גם מדוע נשמר הסנה לפני התגלות המלאך עליו ולא שלחו בו יד, שאין לעובדי ע"ז כל חפץ בשיח קוצים.

וברש"י נתן טעם מדוע דוקא נראה לו מלאך האלקים מתוך הסנה ולא אילן אחר משום **עמו אנכי בצרה**. ובזה ינתן טעם מדוע נמשך משה רבנו למראה

לעומקו של מקרא פר' שמות

**כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו
אֲדַמָּת קֹדֶשׁ הוּא (ג,ה).**

על דרך הצח והרמז נאמר,

המקום הוא הקב"ה, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. אשר אתה עומד עליו, אשר אתה עומד על דעתו של מקום. אדמת קדש הוא. אדמת קדש הוא. ככתוב ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. וכתוב ויפח באפיו נשמת חיים. וכמובא בזה"ק [אחרי מות] מאן דנפח מדיליה נפח. שהנשמה שבאדמתך, באדם שבך היא חלק אלוך ממעל. וממנו נבראת. ובמה יתקדש המקום ב"ה כי אם במיודעיו של מקום. העומדים על דעת המקום ב"ה. ולכן של נעליך מפני מקומו של עולם.

**וַעֲתָה הִנֵּה צִעְקַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בָּאָה
אֵלַי (ג,ט)**

באה אלי, בא"ה אל"י בגימטריה מ"ט. שצעקתם הגיעה מתוך מ"ט שערים, ואין להתעכב מלהוציאם.

שהגאולה היא מצב רוחני גבוה ונעלה מאד. ולכן צריך להתפשט מהגשמיות ולהתלבש ברוחניות, כדי שהגאולה תגיע בזמנה ולא תתעכב. והנעלים הם משל לגשמיות, וכמובא בתיקוני הזהר שהגוף הוא כנעלים לנשמה.

וכן הביאו המלבי"ם בפירושו לספר רות פרק ג, פסוק ד': כבר בארנו במקום אחר מטעם המקובלים בענין היבום וחליצת הנעל, שהגוף הוא נעל של הנפש שא"א לנשמה הרוחנית לעמוד בעולם הגופים מבלי גוף כמו שא"א להענוג והרך לעמוד במקום רפש וטיט בלא נעל שלא יטנפו רגליו, ועל סוד זה אמר ה' של נעליך מעל רגליך.

ולעומקו של מקרא נרמז המשל הזה של נעל לנשמה בפסוק, הֵלֵם שֵׁל נְעָלֶיךָ, וכשתכתבהו ברצף יתקבל הלמשל נעליך.

ורצונו לומר: שהנעלים הם משל לגשמיות. וצריך להשיל את הגשמיות כדי להיות מוכן לרוחניות.

ועל דרך הצח, הֵלֵם הוא ראשי תיבות הלכה למשה מסיני. וכאמרו: אל תקרב "הֵלֵם", עד אשר "שֵׁל". רק כשתפשט מן הגשמיות אזי תקרא כל התורה על שמך, הלכה למשה מסיני.

לעומקו של מקרא פר' שמות

והשילוב ביניהם ואנכי אהיה. ומובא באריכות בפרשת ויצא, ונפרט עיקרי הדברים, ע"פ הזוה"ק (ס"ה, צ"א), וע"פ שערי אורה ושאר ספרים ק'.

מידת אנכי היא כמידת מלא כל העולם כולו, לעילא ולתתא, גניז וסתים, והיא הנקראת השגחת השם, לעתים נגלית לעתים נסתרת, והיא **מספירת הבינה**, ובכך היא בחינת הדין, אבל **יונקת היא ממידת החכמה**, שם **שולטת מידת אהיה**, היא מידה של שרש כל המעשים והנשמות בעולמות עליונים היא מידת הסתום הבלתי נגלה. ובכך **אנכי היא לשון המאזניים** בין הרחמים והדין. ולכן יש בה גם מידת הרחמים. וגבוה מעל גבוה היא מידת **אהיה אשר אהיה**, מקור הרחמים ברום החולם הנכסף בכתר עליון, ובה תהיה הגאולה העתידית, ומסורה רק למשה, אדון הנביאים.

נִקְרָה עֲלֵינוּ נִקְרָא עֲלֵינוּ

וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבִאתָ אֵתָּה וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-מִלְךָ מִצְרַיִם וְאָמְרָתָם

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל-פְּרֹעֹה וְגו', וַיֹּאמֶר כִּי-אֶהְיֶה עִמָּךְ (ג,יא-יב)

יש ליתן את הדעת מה שאל משה ומה ענה אותו הקב"ה. שהרי שתי מידות אלו, נתברכו בהם האבות, אברהם אבינו נתברך **באנכי**, יצחק אבינו **באהיה**, ויעקב אבינו בשתיהן, **באנכי אהיה**. כאומרו בפרשת ויצא **כִּי-אֶהְיֶה עִמָּךְ. וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְגו'**. (כח, טו').

ומצרת הגלות נשתכחו המידות, ועתה הקב"ה **מחדש אותן על ידי משה**. וזה ששואל משה, מה היא המידה אשר בה אלך ואפעל לפני פרעה. **האם באנכי או באהיה**. ועונה לו הקב"ה, כי הוא **מצרף את מידת אהיה לאנכי** כיעקב אבינו, וזה שאומר לקמן (פס' יב) **וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ-פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֵר**. ומוסיף עליהן את **אהיה אשר אהיה**, המידה המְסוּרָה רק למשה, אדון הנביאים שהיא מידת הרחמים הגמורים המתפשטים בעולמות מעולם האצילות מכתר עליון, דרך כל השתלשלות העולמות וההויה.

ועל דרך הרמז והסוד, יש ליתן את הדעת על ההבדלים בין אנכי, אהיה,

לעומקו של מקרא פר' שמות

משתמשים בו וקרא זה אל זה ואמר. ויתקיים בכם הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' **נקרא** עליך ויראו ממך.

ונמצא בדבריו רוח כפול. גם שיטעה פרעה בדבר שישָׁשֵׁב בעיניו שאלקי העברים פגע בהם דרך **מקרה**, ולכן לא ישית לבו, ויכביד לבו ביותר, וגם שלא יצא מפי משה ואהרן דבר שאין בו כבוד הראוי כלפי מעלה. שהרי אין ההבדל נשמע באמרו **נקרה או נקרא**.

וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָל־זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיהֶם וְעַל־בְּנֹתֵיהֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם. (כח, טו').

לעומקו של מקרא ועל דרך הרמז יש לומר כי תרמוז השָׂאֵלָה על חיי האדם שניתנו לו **בְּהִשָּׂאֵלָה** עד עת פקודה.

והנשמה היא עקרת הבית בגופו של האדם. והיא הנשמה שואלת משכנתה היא **השכינה הקדושה**, ומגרת ביתה הוא היצר הטוב המתגורר באדם, כסף וזהב ושמלות שהם כנגד תורה ומצוות ומעשים טובים, ונקראים המעשים

אֵלָיו ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְגו' (ג, יח')

נִקְרָה עָלֵינוּ. פירש"י לשון מקרה.

ובשימת לב, יש ליתן טעם מדוע לא אמרו כן לפרעה, (נִקְרָה עם ה"א), אלא אמרו **נקרא** עלינו (נִקְרָא עם אל"ף) כזה:

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָא עָלֵינוּ (ה, ג')

ולעומקו של מקרא יש לומר כי מעין דין **ודברים** שמעינן הכא, בין הקב"ה ובין משה ואהרן:

אָמְרוּ מִשֵּׁה וְאֶהְרֹן לִפְנֵי הַקֹּב"ה, רבוש"ע, בָּעֵת כִּזְאת שְׁבִידֵינוּ לְלַמֵּד אֶת פְּרַעַה וְכָל מִצְרַיִם שֶׁרַשׁ הָאֲמוּנָה נֹאמַר לִפְנֵינוּ נִקְרָה עָלֵינוּ לְשׁוֹן מִקְרָה!?

אמר להם הקב"ה **מקום הניחו לו לפרעה לטעות** כדי שיקבל מכותיו.

אָמְרוּ לִפְנֵינוּ, רבוש"ע, היאך נאמר לִפְנֵינוּ לְשׁוֹן **טומאה ומקרה!** ועוד, הרי יאמר לנו עפר אתם מכניסים לעפריים!

אמר להם הקב"ה, יפה אמרתם. לכן

אָמְרוּ לִפְנֵינוּ: אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים **נִקְרָא עָלֵינוּ.** והוא לשון של כבוד לשון ויקרא, לשון שמלאכי השרת

לעומקו של מקרא פר' שמות

**וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֶלֶךָ הָאֵת הָרֵאשׁוֹן וְהָאֱמִינִי
לְקֶלֶךָ הָאֵת הָאֲחֵרוֹן (ד', ח').**

יש ליתן את הדעת, מדוע נבחרו דווקא אותות אלו לעשותן. ומדוע יצטרכו כולן יחד ולא יסתפק באחד מהם.

ובשימת לב יש להבחין כי ירמזון האותות לבני ישראל להסיר חשש מלבם, שמא לא ישובו לעולם להיות בני חורין כבראשונה. ואשר כי כן המטה שהפך לנחש חזר להיות מטה כבראשונה, והיד שנהיתה למצורעת שבה להיות כבשרה, וכן המים שהפכו לדם חזרו להיות מים כבראשונה.

ובאו האותות לרמוז להם לישראל, כי כאשר נהיו האותות וחזרו לכמות שהם, כן עם ישראל יחזרו להיות בני חורין כבראשונה. ונרמז ענין זה בפסוק ז' וַיִּשָׁב יְדֹ אֶל-חִיקוֹ וַיִּזְצָא מִחִיקוֹ וְהִנֵּה-שָׁבָה כַּבְּשָׂרוֹ. וכאמרו, שיוציאם מחיקו של פרעה, וישובו כפי שנתבשרו.

ויש לשאול, מדוע נצטרכו בני ישראל דוקא לאותות אלו. ויש לומר:

הטובים שמלות, שמלות את האדם בעוה"ז ובעוה"ב, ועוד שהם הלבוש של האדם בזה ובבא.

ואמר ושמתם על-בניכם ועל בנותיכם על שם שמנחיל האדם מעשים טובים לבניו ובנותיו. ומה שאמר ונצלתם את מצרים, כי מצרים הוא יצר הרע, ונצלתם הכוונה לרוקן. שעל ידי השאלה מהשכינה הק' ומן היצר הטוב, בזה מרוקנים את היצר הרע מכל מאויו. ומותירים את מצרים הוא היצר הרע כמצודה שאין בה דגן, וכמצולה שאין בה דגים. כי כל מה שרוצה היצר הרע, הוא לצודנו. ובמקום אשר היצר הרע יצודנו, ציונו הבורא להקדים ולצוד אותו ולהותירו ריקן. ומה שציווה דוקא בהשאלה, כדי שתהיה זיקה נצחית בין המשאיל והנשאל. ולא יהיה הפסק כלל בין השואל ובין יצר הטוב.

ואשר על כן ציווה הבורא ית' על ההשאלה דווקא בעת יציאת מצרים, כדי שתהיה זיקה נצחית בין בני ישראל ויציאת מצרים עצמה, וכפי שאמרו חז"ל, שמזכירין יציאת מצרים לימות המשיח.

לעומקו של מקרא פר' שמות

שָׁלַח נָא בְּיַד-תְּשַׁלַּח. (ד, יג') נִיחָר
אָף ה' בְּמִשְׁנֵה וְגו'.

יש ליתן טעם מדוע חרה אף ה' במשה.
ויש לומר כתרגום יונתן שתרגם נאמר
בְּבָעוּ בְּרַחֲמֵינוּ מִן קְדָמָךְ יי' שְׁלַח קְדוֹן
שְׁלִיחוֹתֶיךָ בְּיַד פְּנַחֲס דְחָמֵי לְמִשְׁפַּלְתָּא
בְּסוּף יוֹמֵינָא, וכוונתו שלח נא ביד
פנחס הוא אליהו שראוי להשתלח
בסוף הימים, [שנא' הנה אנכי שולח
לכם את אליה וכו']. ועתה רק מתחילה
הגאולה. ואין להקדים את המאוחר.
ואין להקדים גואל אחרון לגואל
ראשון.

או כלך לדרך זו, שאמר לו הקב"ה
למשה אתה הוא גם גואל אחרון שיבוא
עם אליהו בסוף יומיא. ואשר על כן
עליך חובת שליחות הגאולה גם עתה.

וְאֲנֹכִי אֱהִיָּהּ

וְאֲנֹכִי אֱהִיָּהּ עִם-פְּיֶיךָ וְעִם-פְּיָהּ
(ד, טו')

ואנכי אהיה. שתי מידות הן כנ"ל,
והקב"ה חילקן אחד למשה ואחד
לאהרון. וזה שאמר עִם פְּיֶיךָ וְעִם
פְּיָהּ. מידת אנכי עִם פְּיֶיךָ, של משה,
ומידת אהיה עִם פְּיָהּ של אהרון.
ונרמז לו כן, ששתי אותיות אחרונות

נצטרכו להיות כל האותות האלה
יחד כי האחד ישלים את השני, כי בכך
מתגלה כח הבורא השולט בכל מכמני
הבריאה. שהרי החרטומים לפי טעות
לבם, יש מהם יעבדו למים, ויש מהם
יעבדו לאש יש מהם יעבדו לדומם
ומהם יעבדו לצומח ומהם יעבדו לחי.
אך לא ימצא מי שיעבוד גם לזה וגם
לזה. כי מי שעובד למים לא יעבוד
לאש. ומי שיעבוד לצומח לא יעבוד
לדומם. שהרי לא רק שלא יענום, אלא
נמצאים העובדים כסותרים את עצמם.
כי המים יכב האש והאש תשרוף את
המים. ורק הקב"ה אשר ברא כל
הנבראים כולם, רק לו בלבד תהיה
שליטה בדומם בצומח בחי ובמדבר
כאחד. וכפי הפיוט בימים נוראים, הכל
יכול וכוללם יחד.

והאותות שעשה משה לפני העם, הם
כנגד ארבע יסודות של הבריאה, אש
ומים אויר ועפר. ארס הנחש כנגד
האש, היאור כנגד יסוד המים המצמיח
את המטה, נשמת האדם המדבר כנגד
יסוד האויר, וצרעת היא כנגד יסוד
העפר, שמצורע חשוב כמת.
ואשר על כן יודיעו דווקא האותות
האלו כי הבורא שלחו.

לעומקו של מקרא פר' שמות

ואשר על כן פירש"י כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו. והקב"ה המתין מלחתום עד שיהיו בניו של יעקב ראויים לכך, כאשר יזעקו אל האלקים מן העבודה. אז ידע הקב"ה כי ראוי הוא לחתימה על "בני בכורי". בני בכורי ישראל.

וְאַחַר בָּאוּ מִנְּשֵׂה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֶל-פְּרֹעֶה פֶּה-אָמַר? הֲנֹה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיִּחַגְּוּ לִי
בְּמִדְבָּר (ה,א')

ויש לשאול מדוע לא יאמרו לפרעה מתחילה שרצונם לעזוב את הארץ. אלא יסוד גדול לימדה התורה בענין יציאת מצרים. שלא התוצאה של היציאה לבד היא המטרה הנרצית. אלא האמונה בבורא עולם שהוא המוציאם ממצרים היא המטרה הנרצית. ולכן נאמר ויחגו לי. לי לשמיי. שידעו כולם מי הוא היוצא ומי הוא המוציא. עבדי הם ולא עבדים לעבדים.

מאנכי, כ"י, נמצאות במילה פיך. ושתי האותיות האחרונות מאהיה, י"ה, נמצאות במילה פיהו.

וכן ראוי למשה מידת אנכי, להיות השגחת ה' עליו בעת התיצבו לפני פרעה, וכמובא לעיל שמידת האנכי היא מספירת הבינה, ובכך היא בחינת הדין, ומידת אהיה שהיא מידה עליונה של התתפשטות הרחמים בעולם, ראויה לאהרון ביותר, שכן הוא יהיה לך לפה וצריך לרחמים שיהיו דבריו נשמעים.

וְאַמְרַתְּ אֶל-פְּרֹעֶה פֶּה אָמַר ה' בְּנִי
בְּכַרְי יִשְׂרָאֵל (ד,כב')

ברש"י: ומדרשו כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו.

וממדרש זה למדנו שְׁבַעַת מכירת הבכורה של עשו ליעקב כתבו ביניהם שטר מכירה. ועל שטר מכירה זה חתמו יעקב ועשו, ויעקב בקש להחתים על שטר זה גם את הקב"ה, ונאמר לו בנבואה כי רק לעתיד לבוא יחתום הקב"ה על המכירה. ואימתי, כאשר ישלח את משה לפרעה לומר לו "בני בכורי ישראל".

לעומקו של מקרא פר' שמות

וענו אותם ארבע מאות שנה" תם
ונשלם ויש להספיק בטרם תבוא עת
קץ הגאולה.

עֲתָה תִּרְאֶה

עֲתָה תִּרְאֶה וגו' כִּי בִּגְדֵי תִּזְקָה
יִשְׁלַחֶם וּבִגְדֵי תִּזְקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶץ.
(ו,א)

עֲתָה תִּרְאֶה. לְמַדּוֹ פֶּרֶק בִּפְרָקִי
הַגְּאוּלָּה. שֶׁהַעֲכָבָה הִיא חֵלֶק בְּלִתִּי
נִפְרָד מִן הַגְּאוּלָּה. עֲתָה הוּא לְשׁוֹן
הוּוה, וְהוּא כַּעֲיֵן עֲכָבָה. וְהַעֲכָבָה הִיא
לְעַת עֲתָה, וְהִיא חֵלֶק מֵהַגְּאוּלָּה אֲשֶׁר
תְּבוֹא כְּהֶרֶף עֵינַי בְּהִסָּח הַדַּעַת.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, עֲתָה תִּרְאֶה, עֲתָה
לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה כְּבַמְדַּרְשׁ בְּרֵאשִׁית, וְכַפִּי
שֶׁהֵבִיא אוֹה"ח הַק' בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת,
וְרַמְזוֹ לוֹ בְּזֶה שְׂאִיִן יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִיִן
אֵלָא בְּתְשׁוּבָה.

תָּבֹן לְעַם

לֹא תִאֲסָפוּן לְתֵת תָּבֹן לְעַם לְלָבוֹן
הַלְבָּנִים פְּתוּמֹל שְׁלֹשֶׁם הֵם יִלְכוּ
וְקָשְׁשׁוּ לָהֶם תָּבֹן (ה,ז')

ועל דרך הרמז, תוסבר המילה תָּבֹן
מלשון תבונה.

ובעל כרחו הודה פרעה כי לא הוא
הנותן תבונה לאדם, אלא הַמְּבִיִן אל
כל מעשיהם, הוא הנותן תבונה לאדם.
(תהלים לג,טו). וְאֲשֶׁר עַל כֵּן תִּרְמֹזוּ
הַפְּרָשָׁה לְעַמֵּל הַתּוֹרָה וְלַהֲבַנְתָּה.
שֶׁהַתְּבוֹן, הוּא מְלִשׁוֹן תְּבוּנָה. וְהַתְּבוּנָה
תְּגִיעַ מֵהַמְּבִיִן ב"ה, רַק עִם הַעֲמֵל שֶׁל
הַמְּתַבְּוֵן.

וְהַנְּגָשִׁים אֲצִיִם לְאֶמֶר פְּלוֹ
מִעֲשֵׂיכֶם דְּבַר-יְוֹם בְּיוֹמוֹ (ה,יג')

יש לעיין, האצה זו מה טיבה. ויש
לומר כי מאת ה' היתה זאת, היא נפלאה
בעינינו. כי מנת הסבל והיסורים תָּמָה,
והגיעה עת הגאולה, ומה שהקציב
הקב"ה בברית בין הבתרים "ועבדום

לעומקו של מקרא פר' שמות

הפטרת שמות

לכאורה, הקשרה הפשוט של ההפטרה לפרשה הוא בפסוק הראשון: **הַבָּאִים יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב** כנגד מה שנאמר בפרשה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם. וכמבואר על ידי רש"י שם: [כז - ו] **הַבָּאִים יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב** יִצְיִן וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמְלָאוּ פְּנֵי תַבַּל תְּנוּבָה: פירש"י: הלא ידעתם מה עשיתי בראשונה **הַבָּאִים** למצרים אשר השריש יעקב צצו ופרחו שם [ישראל] עד (אשר) מלאו פני תבל תנובה.

וכן פירש"י בפסוק שלאחריו: הַכֹּמֶת מָפְהוּ הִפְהוּ אִם פְּהָרְגַ הִרְגִּיו הִרְגַּ: הראיתם בגבורתי שכמכת המכה [את] יעקב הכיתיו [את מצרים], הם טָבְעוּם במים ואני טָבַעְתִּים במים, וכוונתו לומר שהיא גבורת ה' להכות בדרך של **מדה כנגד מדה**. וזה שהמשיך הפסוק לאחריו ואמר: [ת] **בְּסִאסָאָה בְּשִׁלְחָה תְרִיבְנָה הִגָּה בְרוּחוֹ הַקְּשָׂה בְיוֹם קָדִים**. וכדפירש"י רש"י **בְּסִאסָאָה**. באותה מדה. ויהיה פירוש המלה כאומרו **סאה בסאה**, כלומר מדה במדה. **בשלחה תריבנה**. כששילחה מצרים את ישראל תריבנה המדה בסאה שלה: **הגה ברוחו הקשה**. הגה. דבר בדבורו הקשה: **ביום קדים**. ביום ויולך ה' את הים

הפטרת שמות נחלקת לשלש הפטרות שונות לפי הנוסחים השונים. למנהג אשכנז קורין בספר ישעיהו, מפרק כז פסוק ו עד פרק כח פסוק יג בתוספת שני פסוקים מפרק כט פס' כב' כג'.

למנהג הספרדים קורין בספר ירמיהו מפרק א' א - ב' ג ללמד ששליחותו של ירמיהו כשליחותו של משה שסרב בתחילה עד אשר נתרצה.

ולמנהג התימנים קורין בספר יחזקאל טז א-יד שם מבואר כי אחרי מות יוסף ואחיו היו עם בני ישראל כילד שאין בו כח לפרנס עצמו והושלכו ע"פ השדה לעבוד עבודתם ובא הקב"ה וחמל עליהם והבטיחם על הגאולה והפרם והרבם ובבוא הזמן הוציאם ממצרים וקרבתם לפני הר סיני ונתן להם התורה כאלו לקחם לו לאשה בכתובה וקדושין והביאם לארץ הקדושה ועשה א"כ עמהם חסד הרבה): (מצודת דוד)

ההפטרה למנהג האשכנזים: בספר ישעיהו, מפרק כז פסוק ו עד פרק כח פסוק יג בתוספת שני פסוקים מפרק כט פס' כב' כג': ובה יבואר הקשר לפרשה בכמה אופנים:

לעומקו של מקרא פר' שמות

בימים ור"ל בימים הבאים, וכאומר אם מאז לא הערתי כל חמתי כ"ש בימי הגאולה ארחם עליהם ויתן יעקב את שרשיו להיות מתפשט למרחוק וישראל יציץ ויפרח, ר"ל ימשלו עד למרחוק ויגדלו עד מאד. ולפי זה תבואר מדת בסאסאה מדה כנגד מדה על ישראל לטובה, [מצודת דוד] ר"ל במדה שחטאו במדה ההיא נפרע מהם [ולא יותר מכך], ולא העיר כל חמתו כפי שהעיר חמתו יתר על המדה על הגויים אשר הצרו לישראל. וזה שאמר הנביא וחזר פעמיים: [י] פי צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם: [יא] פי פלעגי שפה ובלשון אחרת ידבר אל-העם הזה: [יג] ונהיה להם דבר-ה' צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם למען ילכו ויקשלו אחר ונשפרו ונוקשו. כי מורה להם הנביא על מדה כנגד מדה, וכפירוש רש"י: והיה להם דבר ה' וגו'. כמדתה ימדוד להם. ופירושו: ואע"פ שמדה כנגד מדה זו לא בטובת עם ישראל ידבר, אע"פ כן יש בה מדה טובה שלא ילקו אלא צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם, ולעומתם יביא פורענותם של הגויים במדה רבה: [יב] ונהיה ביום ההוא יחפוט יהנה משפלת הנהר עד נסל

ברוח קדים עזה (שמות יד): וכן פירש רש"י בפרשת יתרו, להודיע גבורתו של הקב"ה על ידי מדה כנגד מדה. [יתרו, שמות יח, יא] עתה ידעתי כי- גדול יהנה מכל-האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: וכפירושו שם: אשר זדו. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא). לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה, כט.), בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו. והיא מדה כנגד מדה, ובזה ידע יתרו כי גדול ה' מכל האלהים.

ובשימת לב, הפסוק בו פותחת ההפטרה הבאים ישירש יעקב, הוא המשך למה שנאמר בנבואת ישעיהו לפני כן: [כו, א] ביום ההוא [והכוונה לעתיד לבוא] יפקד ה' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על כל המלכים המתגאים כפרעה וכסנחריב וכן פסוק ב ידבר על לעתיד לבוא: ביום ההוא פךם חמר ענו לה: ופירש רש"י ביום ההוא. בעת הגאולה ישירו לישראל זו היא כרם חמר הוציאה יינה הטוב.

ואשר על כן יהיה פירוש הבאים לא רק על ישראל אלא גם על הימים הבאים, ימי הגאולה. ויהיה ערך הבאים כערך ביום ההוא. וכן פירש מצודת דוד: הבאים. תחסר מלת

לעומקו של מקרא פר' שמות

והרבה ארבה את-זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על-שפת הים. ואשר על כן, לסיום ההפטרה הוסיפו שני פסוקים מפרק כט, [פסוקים כב, כג] לכן פה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יתרו:

והוינו בה, מאי אשר פדה את אברהם?

ויש לומר אשר פדה יעקב את ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם, כאשר קיים בעצמו **הבאים מצרימה**, בדרך של עלייה לקיום ההבטחה לעתיד לבוא ביום ההוא. ביום ההוא שבו יתקיים: פי בראתו ילדיו מעשה די בקרבן יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אליהו ישראל יעריצו: **וכפירוש המלבי"ם: והקדישו את קדוש יעקב שע"י קדושת מעשיהם יקדש שם ה' ועי"כ ואת אלהי ישראל יעריצו.** זה שנאמר בהפטרה **הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני-תבל תנובה:** היא קידוש שם שמים בעולם. ועל דרך הצח ייאמר, אל תקרי **תנובה אלא תבונה.** וכעניין שאמר פרעה: **לא תאספון למת תבון לעם, שהקב"ה היא מבוננהו בבניין של תבונה, בבחינת [ישעיהו יא, ט'] פי מלאה הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים.**

מצרים ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: **(פ)** ופירש מצודת **דוד יהבוט ה'.** ר"ל כמו שחובטין את השבלים במקל להסיר התבואה מן הקשין כן יסיר את ישראל מבין האומות: **משבולת הנהר.** מארץ אשור היושבים על נהר פרת עד נחל מצרים ר"ל מכל המקומות שבין זה לזה יפריש את ישראל מבין האומות: ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: ובוזה יסיים ההפטרה בדבר טוב כאשר היה במצרים: [יג] ויהי ביום ההוא יתקע בשופר גדול וקאו האבדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים והשתחויו לה' בהר הקדש בירושלם:

ולעומקו של מקרא יש לומר כי כאן גילה הנביא כיצד הגאולה העתידה שרשיה מצויים בירידה למצרים. ולכן נאמר גם בנביא וגם בפרשה: **הבאים**, ותרגם אונקלוס **דעלו.** הרי ביאר התרגום לשון הביאה למצרים בלשון עלייה, וכפי שאמר להם משה רבנו לישראל: [דברים י, כב'] **בשבועים נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה שמך ה' אליך ככוכבי השמים לרב.** ואם בנבואת משה רבנו כך, על מה שהיה להם בעבר, לעתיד לבוא על אחת כמה וכמה. וכפי שהבטיח הקב"ה לאברהם [בראשית כב, יז] **פי-בך אברכה**

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל:

leshem895@gmail.com

